

Biljana Đorđević
Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka

UDC 314.742:17

ETIKA MIGRACIJE

Sažetak

Globalizacija se pokazala kao jak izazov suverenitetu, ali država još uvek ne daje svoje ingerencije u oblasti kontrole imigracije. Ovaj esej ima za cilj predstavljanje prvih radova političkih teoretičara u oblasti etike imigracije – ponajviše Majka Volcera, koji govori u prilog kolektivnog prava država da kontrolišu ulazak ljudi, i Džozefa Karensa, koji brani princip otvorenih granica. Čak i bez dovođenja u pitanje generalnog prava države na kontrolu imigracije može se govoriti o moralnoj obavezi primanja određenih kategorija nedržavljana koju bi trebalo da ispune liberalno-demokratske države. S druge strane, nijedna strategija kontrole članstva ne može biti konzistentna sa centralnim liberalnim principima po kojima svaka osoba ima jednaku moralnu vrednost. Na kraju, u eseju se razmatra potencijalni svet migracija bez granica i neke od pozitivnih implikacija jednog takvog scenarija.

Ključne reči: imigracija, sloboda kretanja, Volcer, Karens, zatvorne i otvorene granice

Rasprave o imigraciji su se zahuktale širom sveta poslednjih decenija. Važna su tema i akademskih polemika i izbornih kampanja. Postoji mnogo aspekata sa kojih se može pričati o migracijama – ekonomski, socijalni, etnički, bezbednosti, razvojni. Migracije su istraživali politikolozi, sociolozi, pravници, ekonomisti, geografi i istoričari, ali tek odskora je pokrenuta ozbiljna normativna debata od strane političkih teoretičara. To bi se moglo smatrati iznenađujućim, pogotovo kad se uzme u obzir da se politički teoretičari znatno duže bave pitanjem multikulturalizma i multikulturalnog društva koje je delom i stvoreno migracijama. Razlike u inkorporiranju manjina u političke zajednice utiču na prirodu grupa i vrstu odnosa koje te grupe žele da imaju sa širim društvom. Osvojena i kolonizovana društva koja su prethodno bila samoupravna, što je slučaj sa nacionalnim manjinama, najčešće žele da ostanu posebna društva i da imaju autonomiju. Dobrovoljne imigracije pojedinaca i porodica kojim nastaju tzv. polietničke grupe uglavnom imaju za rezultat težnju njihovih članova za integracijom, ali i za priznavanjem etničkog identiteta (Kimlika, 2002: 29). Međutim, kako Džonatan Seglou ispravno primećuje, pre pitanja o multikulturalizmu logika nalaže da prvo postavimo pitanje prava migranata da uopšte uđu u stranu zemlju. Zašto se to pitanje nije postavilo ranije?

Postoji konsenzus o suverenom pravu država da kontrolišu imigraciju. Faktičko stanje stvari je da nijedna država ni ne pomišlja da se tog prava odrekne, kao i da to pravo ne dovode u pitanje ni Međunarodna organizacija za migracije (glavna međunarodna organizacija koja se bavi ovim pitanjima), niti Visoki komeserijat za izbeglice UN, niti bilo koja druga ugledna i uticajna organizacija ili istraživački institut koji se bave ovim temama. Međutim, čak iako se konzervativno ili oprezno zastane na ovome, i dalje se može opravdano postaviti pitanje koja su ograničenja imigracionih politika ispravna kad je reč o liberalno-demokratskim državama. To što države imaju pravo na konačnu odluku po ovom pitanju ne znači da je svaka odluka ispravna i da se ne sme kritikovati sa stanovišta moralnih principa za koje se možda i sama država zalaže. Druga mogućnost jeste smeli iskorak u nepoznato dovođenjem u pitanje samog prava države da kontrolišu imigraciju.

Postoji jedna lepa ideja, ideja o kolektivnoj svojini nad planetom Zemljom, koju svi kao ljudi delimo, te moramo imati i simetrične zahteve u odnosu na nju. Zemlja je jednostavno tu, i niko nije za njeno postojanje zaslužan²⁴⁹ (mada bismo lako mogli biti zaslužni za njenu propast). Postojanje ovog jednakog moralnog polaganja prava na fizičke resurse može imati ograničavajuće efekte po režime svojine i režime migracija. To ne znači da svetska teritorija danas mora da se preraspodeli, ali se možda može govoriti o ljudskom pravu na imigraciju koje u osnovi ima zajedničku svojinu nad Zemljom (Blake and Risse, 2006: 5). Da potkrepimo malo i Kantom: „Pravo posete pripada svim ljudima kao društvenim bićima, jer svi oni zajednički poseduju Zemljinu površinu te se na njoj, pošto je kugla, ne mogu rasuti u beskonačnost, već jedan mora da trpi drugoga do sebe, a niko nema prvobitno više prava da bude na jednom mestu Zemlje nego drugi“ (Kant, 1995: 51). Naravno, to je ideja na koju se posebno pozivamo kad se brinemo za amazonske šume ili se zalažemo za zatvaranje nuklearnih elektrana. Tada vidimo kako je sve povezano i kako je svet jedan, globalan, kako sve utiče na nas, ma gde se dogodilo i kako nam svima preta katastrofa nestanka. Međutim, van tih apokaliptičnih strahova, u običnom životu, pravo na svojinu je u zapadnom svetu na pijedestalu prava, i naše pravo na slobodu kretanja je često ograničenije no što se može misliti upravo pravom na svojinu drugih koji su se ogradili od nas. Da li je teritorija države kao njena važna karakteristika isto tako „sveta krava“, odnosno da li je suverenitet države brana svakom kosmopolitskom pravu koje bi ga ograničavalo? Da preformulišemo: da li sedam miliona Rusa u južnim provincijama Sibira treba da ima pravo da zadrži na svojim granicama sto miliona Kineza iz severnih provincija Kine spremnih da nasele negostoljubivu teritoriju (doduše, prepunu prirodnih bogatstava – rude, drva, energije)? Ili, kako je to hipotetički postavio Rise: zamislimo da se neobičnim slučajem okolnosti stanovništvo SAD svede na dvoje stanovnika koji mogu kontrolisati prilaz zemlji putem sofisticiranih elektronskih mehanizama kontrole granica. Zamislimo i da se u ostatku sveta ništa nije promenilo. To dvoje treba da dozvole imigraciju s obzirom da u ogromnoj meri ne iskorišćavaju teritoriju koju kontrolišu. Proizilazi da ono što radimo sa prostorom koji

249 To je nesporno tačno, ali se može raspravljati o zaslugama država za sopstveni (ne)razvoj, ne ulazeći sada u pitanje kojim se sredstvima jedna država ili jedan narod tokom istorije služio da bi opstao.

kontrolišemo mora biti od značaja za procenu imigracione politike. Dalje sledi da, pošto je populacija SAD relativno mala naspram prostranstava nad kojim SAD imaju ekskluzivnu kontrolu, iregularni migranti treba da budu naturalizovani i dalja imigracija treba da bude dozvoljena (Risse, 2008: 1-2).

Najopštija podela u vezi sa ovim pitanjem jeste ona na univerzaliste (koji se zalažu za otvorenije, pravedno otvorene ili otvorene granice) i partikulariste (koji su za pravedno zatvorene granice). I univerzalisti i partikularisti se dalje dele na razne podvarijante koje se neretko ukrštaju po raznim osnovama. Bader (2005: 336) je tu tenziju između univerzalizirajućeg trenda moralnih principa i partikularizirajućeg trenda institucija, kultura i praksi označio kao produktivnu, ne bi li se izbegle opasnosti kako apstraktnog univerzalizma, tako i nerefleksivnog partikularizma.

DRŽAVNA KONTROLA GRANICA

Kolektivno pravo država da određuju kriterijum prihvata (kriterijum za raspodelu članstva) smatra se jednim od činioca suvereniteta država. Globalizacija se pokazala kao jak izazov suverenitetu, u toj meri da se u ekonomskom smislu ono što je od suvereniteta ostalo teško može shvatiti kao vrhovna, nedeljiva vlast. Međutim, ostala su područja u kojima se država još dobro drži i ne daje svoje ingerencije, a kontrola imigracije je jedno od njih. Pokušaćemo da obrazložimo na kojim temeljima se bazira ovo pravo države ili barem kako se to opravdava u političkoj teoriji.

„Područja pravde” Majkla Volcera najčešće je citirano delo u raspravama o etici imigracije, a njegova odbrana restrikcije članstva je polazni argument za pravo države da ne odobri imigraciju. Ljudsko društvo je, za Volcera, jedna distributivna zajednica. Ideja distributivne pravde podrazumeva omeđen svet unutar koga se odvijaju raspodele: grupu ljudi posvećenih deljenju, razmenjivanju i raspodeli društvenih dobara, pre svega među sobom. Taj svet je politička zajednica. Njeni članovi raspodeljuju međusobno vlast i, ako mogu, izbegavaju da je dele sa bilo kim drugim. Da bismo mislili o distributivnoj pravdi moramo se ograničiti na nezavisne gradove ili zemlje, koje su u stanju da organizuju sopstvene obrasce podele i razmene, bilo to pravedno ili ne (Volcer, 2000: 61).

Kako su političke zajednice nastale ovom prilikom nije važno, važne su odluke koje se donose u sadašnjosti o njihovom sadašnjem i budućem stanovništvu. Primarno dobro koje se međusobno raspodeljuje jeste članstvo u nekoj ljudskoj zajednici. Dvadeseti vek kao vek izbeglica pokazao je kako su ljudi bez članstva, odnosno osobe bez države, u stanju beskrajne opasnosti. Da parafraziramo Hanu Arent: ljudi bez državljanstva nemaju prava da imaju prava. Članstvo daje *pravo da se ima pravo*, a to *pravo* znači da se živi u okviru gde se nekome sudi prema njegovim delima i uverenjima (Arent, 1998: 304). Ipak, Volcer dobro uočava da članstvo i ne-članstvo nisu jedine mogućnosti. Nije svejedno da li ste član neke siromašne ili bogate zemlje, da li živite u gusto naseljenoj ili uglavnom nenaseljenoj zemlji, jeste li podanik nekog autoritarnog poretka ili građanin u demokratiji. Stoga veliki broj ljudi pokušava da promeni svoje mesto boravka i svoje članstvo, krećući se iz nepovoljnijeg u povoljnije okruženje, ka bogatim i slobodnim zemljama. Članovi tih bogatih i slobodnih zemalja treba da odluče o tome ko treba i može da postane *član* u

skladu sa njihovim razumevanjem šta članstvo znači. Oni se bore da uobliče svoju sudbinu – da imaju zajednicu kakvu žele da imaju, da povise ili snize kriterijume raspodele, da centralizuju ili decentralizuju procedure. Zbog svega ovog članstvo ne može da deli neka spoljna ustanova, već njegova vrednost zavisi od unutrašnje odluke.²⁵⁰

Volcer, dakle, smatra da raspodela članstva nije podložna ograničenjima pravde, da se migranti ne mogu pozivati na pravdu prilikom zahteva za prihvatanje. Mi možemo razumeti njihove težnje i želeti im uspeh, ali oni *nemaju pravo* na tako nešto. Kriterijum politike prijema može biti milosrđe ili potreba, ali ne pravda. Ti imigranti imaju pravo da u svojim zajednicama, koje doduše žele da napuste, na isti način ne prime neke druge migrante koji žele da uđu. Politika prijema i isključenja osnovno je pravo koje oblikuje zajednicu i koje je u srži nezavisnosti države. Međutim, to što države imaju pravo da postupaju u oblasti prijema migranata ne znači da je ispravno sve što one rade – merila prihvatljivosti migracionih politika procenjuju se politički, moralno i činjenički – dakle, važno je sagledati i uslove i prirodu zemlje domaćina i shvatanja njenih članova (Volcer, 2000: 72).

Volcer brani postojanje razlike *član* – *stranac*. Ali, samoodređenje u području članstva nije apsolutno i podvrgnuto je unutrašnjim odlukama samih članova i spoljnjem načelu uzajamne pomoći. Zajednica kao *dobro samo po sebi* deli se primanjem ljudi u nju, a oni, jednom primljeni, moraju biti fizički i politički priznati. Useljenje je, dakle, i stvar političkog izbora i moralnog opredeljenja, ali je naturalizacija, za Volcera, u potpunosti obavezna svakom novom useljeniku, svakoj izbeglici koja se primi, svakom stalno nastanjenom radniku. Svima njima moraju se pružiti prilike građanstva (Volcer, 2000: 98–99). Građani mogu da vladaju jedan nad drugim, ali ne mogu vladati nad ljudima sa kojima dele teritoriju, ne mogu donositi odluke o tuđincima i gostima, jer to nije sloboda u zajednici, već ugnjetavanje i vid tiranije. „Zaista, vladavina građana nad negrađanima, članova nad strancima, verovatno je najčešći oblik tiranije u ljudskoj istoriji“ (Volcer, 2000: 99). Ovaj Volcerov stav samo je potvrda da je prvi prijem često sporniji od kasnijih politika realizacije zahteva nastanjenih imigranata (Kimlikinih „polietničkih grupa“). Danas imamo situaciju u kojoj države sprovode politike sa ciljem rešavanja

250 Ta unutrašnja odluka jednog društva može se konkretizovati putem referenduma kojim se građani izjašnjavaju da li npr. njihov sused, imigrant iz Brazila, zaslužuje da bude član zajednice – da li plaća porez, deli vrednosti zajednice i doprinosi njenom razvoju. Kako bi to moglo da izgleda, pokazaćemo na primeru Švajcarske. Naime, desničarska Švajcarska narodna stranka predvođena bilionerom, industrijalcem Kristofom Bloherom, inicirala je uvođenje novih pravila za imigrante koji traže da postanu naturalizovani švajcarski državljani – opštine bi donosile konačnu odluku kada je reč o zahtevima za državljanstvo i imale bi i pravo da održe lokalni referendum po tom pitanju. Inicijativa je imala demagoški moto „Za švajcarski demokratski sistem naturalizacije“. Time bi se otvorila vrata jednom arbitrarnom sistemu – oni stranci kojima je na referendumu odbijen zahtev za sticanjem državljanstva ne bi imali mogućnost da traže bilo kakav pravni lek. Švajcarska narodna stranka pokušala je da obori odluku Federalnog vrhovnog suda iz 2003. Godine, kojom su referendumi povodom naturalizacionih zahteva proglašeni neustavnim. Sud je reagovao na očigledno arbitrarni rezultat referenduma u opštini Emen u kantonu Lucern kojim su prihvaćeni svi zahtevi onih koji dolaze iz Italije, ali su odbijeni svi oni koji dolaze sa Balkana. Nacionalni referendum o ovoj inicijativi održan je 1. juna 2008. godine, i nekih 63.8 % glasača je odbacilo ovu inicijativu. Tako su švajcarski birači rekli da „unutrašnja odluka“ nema sama po sebi vrednost, već da se sa njom ne slažu ako donosi diskriminaciju, u ovom slučaju po osnovu šovinizma imućnih.

korena „problema“ – površno, tako što zatvaraju granice i uvode restriktivnije vizne režime, i dubinski, tako što pokušavaju da pomognu razvoj zemalja glavnih izvora imigranata. Prvo rešenje je atak na slobodu kretanja, koji neretko za posledicu ima uvećanje iregularnih migracija. Drugo rešenje je akt redistribucije. Iza njega stoji logika „bolje da otvorimo novčanike nego da otvorimo granice“.

Od svih kategorija migranata najznačajniji su ekonomski migranti ili tzv. gostujući radnici (*Gastarbeiter*). Kao grupa, oni su eksploatisana klasa bez glasačkog prava i bez mogućnosti da delotvorno organizuju samoodbranu. Svrha njihovog statusa i jeste da ih spreči da poboljšaju položaj, jer bi onda postali kao domaći radnici koji ne prihvataju težak i potcenjujući posao ili niže plate. Onda sistem, koji je do njihovog prijema i doveo, ne bi radio. Naime, oni su najjeftinije rešenje za popunjavanje mesta na opasnim, iscrpljujućim, ponižavajućim, ali društveno neophodnim poslovima koje imućno domaće stanovništvo sa jakim sindikatima ne želi da radi. Umesto dve skupe i drastične mere (jedna mera je uklanjanje ograničenja koja tržištu nameću sindikati i država blagostanja, i ta mera zahteva političku borbu, druga mera je poboljšanje plata i radnih uslova i ona dovodi do uvećanja troškova u celoj privredi) bira se pomeranje poslova sa domaćeg na međunarodno tržište rada.²⁵¹ Radnici koji se primaju treba da budu gostujući – gosti, a ne građani. Samo, oni nisu gosti, a svakako nisu turisti. Volcer smatra da ovo nije pravedno. „Proces samoodređenja kroz koji demokratska država oblikuje svoj unutrašnji život mora biti otvoren – i jednako otvoren – svim onim muškarcima i ženama koji žive na njenoj teritoriji, rade u domaćoj privredi i podvrgnuti su domaćem pravu“ (Volcer, 2000: 97).

Džonatan Seglou (Seglow, 2005: 320-321) uviđa dva tipa razmatranja kod Volcera; jedan, koji naziva komunitarnim argumentom (analogija države sa porodicom) i drugi, koji naziva argumentom demokratskog udruživanja (analogija države sa klubovima i udruženjima).

Kod prvog, pravda ostaje uglavnom unutar države, a ne javlja se između država, zbog naglašavanja značaja kulturne zajednice poistovećene sa nacionalnom državom. Ta zajednica ima izvestan karakter – vrednosti, tradiciju i običaje, i ogroman broj stranaca bi uticao na izmenu tog karaktera, promenio bi se način života članova zajednice.

Komunitarni argument je moguće osporiti višestruko. Kakav će biti uticaj migranata na „naš način života“ zavisi od njihovog broja, porekla i gustine naseljenosti zemlje domaćina. Osnovno je pitanje da li se migracije shvataju kao izuzetak ili kao norma. Ako su izuzetak, onda je teško braniti tezu da će one ugroziti naše vrednosti i običaje. Komunitarni argument dobija na težini ako se migracije posmatraju kao pravilo. To onda zaista može (mada ne mora) dovesti do masovnog priliva stranaca i do velikih promena u karakteristikama područja koje se naseljava. Međutim, nacionalne kulture

251 Treba imati na umu vreme objavljivanja Volcerove knjige (1983), kao i promene u tipu potrebnih radnika u razvijenim zemljama – od nekvalifikovanih ka kvalifikovanim. Ipak, to ne umanjuje značaj Volcerove analize zato što se obrazac Zapadne Evrope iz 60-tih i 70-tih ponavljao danas u Aziji i Africi. Međutim, postoji jedna grupa ljudi koji se mogu smatrati povlašćenim gostima – to su tehnički savetnici, gostujući profesori, itd. U prirodi njihovog povlašćenog položaja je da su u stanju da prizovu u zaštitu zemlju porekla, ako im ova zaštita ikada ustreba. Oni uživaju neku vrstu eksteritorijalnosti kao globalna denacionalizovana elita (Sasen, 2004: 119).

nisu konzervirane i sasvim zaštićene od spoljnih uticaja, one se i same menjaju tokom vremena, a njihova vrednost se može uvećavati dodavanjem novih praksi i načina života koji dolaze u dodir sa starim. Najveće poteškoće za komunitarni stav su kod multinacionalnih i multikulturnih zemalja, jer je teško reći šta je tu zajednički karakter koji će biti umnogome narušen dolaskom stranaca. Takođe, očuvanje karaktera društva ne dopušta restrikciju imigracije iz zemalja odakle jedna konstitutivna kultura potiče.

Kod drugog argumenta, gde se država poredi sa klubom ili udruženjem, članovi kluba imaju slobodu da odluče ko je privilegovan da bude primljen. U pitanju je demokratsko samoodređenje. Država ne udovoljava nekom idealu, već interesima i motivima svojih građana. Slobodni i jednaki građani odlučuju o pitanjama od zajedničkog značaja. Većina država ima više od jednog naroda na svojoj teritoriji – ono što ih izdvaja je set pravnih i političkih institucija, politička kultura naroda i ustavni principi. Svaka autonomna osoba ima legitimni interes za adekvatan opseg životnih mogućnosti među kojima može da bira. Ali ako joj sopstvena država obezbeđuje taj adekvatan opseg, ta osoba ne bi trebalo da ima interes da emigrira u drugu državu. Miler (Miller, 2005: 196-202) smatra da je interes za migracijom (bez preke potrebe) manje vitalan od interesa jednog naroda da kontroliše svoje političko udruženje. Naravno, stvar je procene šta je to „adekvatan“ opseg mogućnosti. Dalje, Miler kaže da bi otvorene granice zemljama u razvoju omogućile da „izvezu“ višak populacije u ostatak sveta. Naravno, može se postaviti i pitanje koliku odgovornost snose bogate države za stanje siromašnih i za njihovu prenaseljenost. Sve u svemu, argumentacija oko demokratskog udruženja koje ima pravo da očuva svoje institucije drži se stava da društvena infrastruktura jednog naroda treba da bude u stanju da zadovolji svoje bazične potrebe. Rols takođe može da se smesti među braniocima argumenta demokratskog udruživanja, posebno svojim stanovištem u „Pravu naroda“. Bogatstvo jednog naroda je njegova teritorija i potencijal te teritorije da narod kontinuirano, zapravo zauvek, izdržava. „Narod mora da shvati da svoju neodgovornost prema vlastitoj zemlji i prirodnom bogatstvu ne može da nadoknadi osvajanjima u ratu ili naseljavanjem teritorije drugog naroda, bez njegovog pristanka“ (Rols, 2003: 56). Međutim, Rols govori i o dužnosti pružanja pomoći koju razložni i liberalni narodi imaju prema društvima opterećenim nepovoljnim uslovima (Rols, 2003: 57).

U neku ruku, argument demokratskog udruženja je teorijska odbrana praktične realnosti, jer tako danas stoje stvari sa migracionim politikama. Kontraargument idealu demokratske suverenosti jeste jedino kosmopolitska pravda i moralni problem koji se javlja kada su posledice kolektivne slobode građana jedne zemlje da ne prime druge u svoj klub izuzetno teške po one isključene.

Liberalno-demokratske zemlje priznaju svoje obaveze da prime nedržavljanke iz dve kategorije: članove najužih porodica državljana i rezidenata, i podnosiocima zahteva za azilom.

Važno je naglasiti, doduše, da se kod porodične imigracije ne radi zapravo o udovoljavanju moralnih zahteva onih koji dolaze, imigranata, već su primarni moralni zahtevi onih koji su već u državi, državljana i rezidenata, prema kojima država u pitanju prvenstveno i ima obavezu.

Izbeglice se mogu podeliti u dve grupe. Prvu čine ljudi koji status izbeglica dobijaju u formalnom procesu određivanja od strane UNHCR ili potencijalne zemlje destinacije. Tada se uopšte ne dovodi u pitanje da li ti ljudi jesu ili nisu izbeglice, već samo

koliki broj izbeglica države imaju obavezu da prime. To su ljudi koji kao kolektiv završe u izbegličkim kampovima, masovno izbegli od progona, rata, prirodnih katastrofa. Na neki način, ma kakvi uslovi bili u tim kampovima, jednom kad su tamo, oni su već suštinski bezbedni. Međutim, postoji i druga grupa izbeglica, a nju čine ljudi koji kao pojedinci prelaze granice nekih država i traže azil. Nije izvesno da li su oni zaista izbeglice. U često izuzetno dugim procesima određivanja statusa tih ljudi i ispitivanja opravdanosti njihovih zahteva za azilom, države imaju moralnu obavezu da, dok ne dokažu suprotno, te ljude prime i tretiraju kao izbeglice. Kada to ne bi radile, već bi ljude smesta deportovale u zemlje porekla, države bi bile direktno odgovorne za zlu sudbinu azilanata koja bi usledila ukoliko je tim ljudima zaista pretela prava opasnost od progona po raznim osnovama zbog čega su i zatražili azil (Carens, 2003: 96-103).

U svim ovim slučajevima, država postavlja neki kriterijum na osnovu koga bira koga će „pustiti unutra” – kriterijum kojim se definiše šta je to porodica ili uža porodica, koje su to izbeglice koje se tu mogu naseliti i otpočeti novi život, šta je to opravdan zahtev za azilom. Van ove dve kategorije, porodičnih migranata i izbeglica, ostaje zapravo najveći broj migranata koji se isto tako procenjuju na osnovu nekih kriterijuma. Da li imaju krivični dosije; da li bi mogli biti opasni po nacionalnu bezbednost; kakvo je njihovo zdravstveno stanje i kako bi to moglo uticati na javno zdravlje; kakva je njihova finansijska situacija, ima li ko da ih izdržava ili bi pali na teret države; najзад, kakvo je njihovo obrazovanje i kulturna pozadina, te da li bi se uspeli zaposliti i uspešno integrisati.

Upotreba kriterijuma u odlučivanju „ko može, a ko ne može da uđe” je diskriminujuća u smislu pravljenja razlike među ljudima u korist jednih, a na štetu drugih.

Pravo pitanje je koje su forme diskriminacije moralno prihvatljive ili koje su forme izbora diskriminujuće u onom negativnom značenju diskriminacije (Carens, 2003: 104). Niko od nas nije mogao da bira gde će se roditi. Ali, zar ne bi trebalo da možemo da biramo gde ćemo i kako ćemo živeti? Da li su političke zajednice, poput udruženja, zajednice izbora ili zajednice sudbine? I, da li je pravedno da za neke ljude političke zajednice mogu da postanu *zajednice izbora*, dok za ogromnu većinu političke zajednice ostaju *zajednice sudbine* (Jordan and Düvell, 2003: 31)? Ako su granice u principu otvorene za one koji su eksperti za obavljanje poslova za kojima postoji potražnja na tržištu, ti će srećnici moći da se „ušušaju” u novi sistem članstva koji postavlja veoma teške uslove za isključene (Jordan and Düvell, 2003: 69–71, 97–8, 106). Tako je, recimo, japanski imigracioni zakon iz 1990. godine otvorio zemlju za nekoliko kategorija specijalizovanih stručnjaka, a ulazak „proste radne snage” učinio ilegalnim. Tako će projekat Evropske komisije o uvođenju „plave karte” otvoriti vrata EU za visokokvalifikovanu radnu snagu, a tvrđava Evropa će biti još neprobojnija za sve ostale.

OTVORENE GRANICE

Esej Džozefa Karensa (Joseph Carens) „Tuđinci i građani: odbrana otvorenih granica” važi za polaznu tačku univerzalista (kosmopolita). Smatra se da je Karens ličnost koja je apostol odbrane principa otvorenih granica i prava na slobodu kretanja. On smatra da ljudsko pravo na slobodu kretanja treba da bude pretpostavka, sem u slučajevima kada ima razloga

da se brinemo za nacionalnu bezbednost, javni poredak i opasnosti od ogromnog priliva ljudi sa anti-liberalnim stavovima. U svom članku on dokazuje da, ako se pravilno i konzistentno razumeju, Rols, Nozik, utilitaristi, pa čak i Volcer podržavaju princip otvorenih granica.

Volcer indirektno podržava otvorene granice zato što su principi slobode i jednakosti ukorenjeni u našu tradiciju, te bi drugačije delovanje, negiranje tuđih sloboda i jednakosti, ugrozilo našu tradiciju i način života znatno više nego dolazak stranaca.

Robert Nozik (Anarhija, država i utopija, 1974) govori o individualnoj svojini, a ne kolektivnoj svojini građana nad teritorijom svoje države, te država u Nozikovoj teoriji sa svojom minimalnom ulogom obezbeđenja individualnih prava ne bi smela da zabranjuje dolazak imigranata samo na osnovu toga što nisu rođeni u toj zemlji.

Rolsova teorija pravde (1971) podrazumeva zatvoreno društvo, ali Karens smatra da se konstrukcija pravičnog društva, izvedena iz zamišljenog „početnog položaja”, može primeniti na čitav svet. Na početni položaj treba da gledamo kao na globalni, a ne kao na nacionalni. Akteri početnog položaja praćeni velom neznanja (koji im onemogućava koristi iz njihovog posebnog položaja u društvu) izabrali bi principe međunarodne pravde, ili bolje, kosmopolitske pravde, a sa njima i pravo na slobodu kretanja, jer se ono može javiti kao esencijalno za njihove životne planove s obzirom da je moralno arbitrarno ko su i odakle su nekom roditelji i ko se gde rodio.

Utilitaristi, na prvi pogled, imaju najviše argumenata za restrikciju imigracije na osnovu interesa domaćih građana: ekonomskih – imigranti im otimaju poslove i prazne socijalne fondove, bezbednosnih – imigranti su kriminalci i teroristi²⁵², kulturnih – oni ugrožavaju „naš” način života. Karens i utilitariste preobraća u zagovornike otvorenih granica. Naime, racionalnim ispitivanjem korisnosti imigranata uviđa se da oni doprinose razvoju zemlje u koju dolaze, tj. da imigrantska zemlja generalno uvek ima koristi – potvrda u mitu o imigrantu koji je izgradio SAD ili u neverovatnom razvoju Irske koja je od zemlje emigracije postala danas izrazito imigrantska zemlja, što se vremenski poklapa sa periodom ekonomskog „buma”. Koristi imaju, naravno, i sami imigranti, ali i zemlje emigracije u koje se slivaju novčane pošiljke.

Ekonomski pristupi etici prijema su često branili otvorene granice. Zapravo, to je i logično i jedino konzistentno – ako je slobodno tržište omogućeno slobodnim kretanjem roba i kapitala širom sveta, zašto ne bi postojalo i slobodno kretanje ljudi? *The Wall Street Journal* često optira za otvorene granice, i to ne zbog duboke zabrinutosti za one koji u svetu žive u najgorem položaju, sa najviše nedostataka, već zbog privrženosti prosperitetu američkog biznisa (Isbister, 2001).

Kvazi-utilitaristički argument glasi da će otvorene granice doprineti razvoju i jednih i drugih, i migranata i domaćeg stanovništva. U istraživanjima o vezama migracija i razvoja ima mnogo naznaka da su one jedna od prilika za uklanjanje svetskog siromaštva. Međutim, postoje i troškovi koji mogu da premaše dobitke na globalnom nivou.²⁵³ Bogate

252 Ova konstrukcija imigranta - teroriste dostigla je nezapamćene razmere nakon 11. septembra 2001.

253 Moralno nesporno važni programi ujedinjavanja porodica opterećuju države imigracije troškovima obrazovanja (učenje jezika) i integracije dece ili pensionisanih lica koja nisu radno aktivna. Ovi troškovi su, naravno, neuporedivo manji od troškova kontrole granica. Ipak, upravljanje granicama je mnogo kompleksnije od njihovih otvaranja za protok ljudi.

države konstantno mogu „otimati” visokokvalifikovanu radnu snagu iz zemalja koje najmanje mogu da priušte da ostanu bez iste. To je poznato kao problem „odliva mozgova” iz zemalja koje su utrošile sredstva u obrazovanje ovih kadrova da bi ih bogatije zemlje dobile po mnogo nižoj ceni. Mada države porekla ovih emigranata dobijaju u novcu od doznaka koje emigranti šalju svojim porodicama, i mada taj novac ima mnogo veću vrednost nego u zemlji gde je zarađen, ta veza migracija i razvoja još uvek je vrlo kompleksna. Naime, može se sporiti da će zemlja kao celina uz pomoć tih doznaka uspeti da se razvije, jer se taj novac uglavnom utroši, a ne investira. Dalje, najsiromašniji ljudi su toliko siromašni da sebi ne mogu da priušte da putuju. Najzad, uz sav značaj koji ekonomski aspekt priče ima, utilitaristički argument ne može da odgovori na pitanje vezanosti ljudi za sopstvenu zajednicu, ne može parirati vrednostima samoodređenja koje važe kao takve, van proste težnje da se obezbedi blagostanje. Tzv. *kapitalističkim migrantima* glavni motiv je materijalne prirode, oni često nisu zainteresovani za politički život nove zajednice. Ma koliko bili zadovoljni i zahvalni na svemu što su stekli, oni uvek pamte odakle su došli.

Zapravo, ako se vratimo na Nozika, Rolsa i utilitariste, uviđamo da su u pitanju sve sami liberali, i da zapravo Karens spasava liberale od njih samih, interpretirajući ih, opravdano ili ne, na ovaj način. Liberalizam se pokazao nekoherentnim sa imigracionim politikama, jer osnovni principi liberalizma ljude smatraju slobodnim i jednakim, a liberali kritikuju zemlje koje ne poštuju te principe. Postulat liberalizma je da svaka osoba ima jednaku moralnu vrednost. Ali, ako liberalne zemlje imaju restriktivne imigracione politike, to znači da se liberalizam završava na granicama i da je arbitrarno ograničen u opsegu važenja. (Arbitrarno u smislu da su granice arbitrarne sa moralnog stanovišta.) Nijedna strategija kontrole članstva ne može biti konzistentna sa centralnim liberalnim principima (Cole, 2000: 13).

Ograničavanje migracija u potpunom je neskladu sa globalizacijom i liberalizmom. Svaki prethodni uspon međunarodne trgovine bio je praćen uvećanjem migracija. Tako je bilo na prelazu između XIX i XX veka, onda 60-tih godina XX veka, ali ne i 80-tih. Ispada da su međunarodne migracije izuzetak u procesu globalizacije. Granice su ranije zaustavljale skoro sve – novac, robu, ljude, ali danas zaustavljaju uglavnom samo ljude. Država ponavlja da je suverena kad je reč o kontroli svojih granica, ali mi vidimo da se država odrekla suvereniteta u nekim područjima, a želi da ga zadrži u drugim. „Ekonomska globalizacija denacionalizuje nacionalne ekonomije; imigracija, nasuprot tome, ponovno nacionalizuje politiku” (Sasen, 2004: 76). Tako postoje dva različita režima, za protok kapitala i za protok imigranata. Kako se to objašnjava? Najpre, kapital je, posebno finansijski, mnogo fleksibilniji, pokretljiviji i prenosiviji nego rad, tj. radnici. Oni su manje mobilni kao ljudska bića, kulturno i socijalno ukorenjena u sredinama u kojima žive. Jednostavno, *ljudi nisu roba*. Slobodan izlaz kapitala istovremeno sa slobodnim ulazom radnika strukturalno bi slabio organizacije rada i pozicije moći organizovanih radnika. To bi dalje vodilo konstantnom urušavanju socijalne države i njenih pravila i institucija (Bader, 2005: 338). Međutim, da li je briga za radnike zapravo ono što muči države, te se silovito drže onoga što je od njihovog suvereniteta ostalo? Teško. Države podržavaju globalizaciju, pa će tako i podržati lakšu mobilnost visokoobrazovanih i specijalizovanih stručnjaka. Ljudi možda zaista nisu roba, ali se na njih gleda kao na investicije; ko nam je potreban i ko vredi - ulazi,

ko nam nije potreban ili nam je potreban za teške poslove - kad ih završi, biva izbačen ili se toleriše njegov opstanak kako bi popunio crno tržište. Države su danas u stanju da svoje granice kontrolišu efektivnije nego ranije, te su iregularne migracije često zapravo prečutno dozvoljene od strane države, jer odgovaraju njihovim trenutnim potrebama.

Ovaj prvi i najpoznatiji esej Karensa je na ekstremnom idealističkom spektru, ali u kasnijim radovima on je usvojio realističnije argumente kako bi analizu učinio relevantnijom za praktičnu politiku. Razlikujući realistične i idealističke argumente za svet otvorenih granica, on uviđa prednosti i mane i jednih i drugih (Carens, 1996). Institucionalno, idealistički argument koji optira za prevazilaženje sistema država i jednu svetsku državu, ne pomaže ni najmanje u praksi, jer ni sada, a ni u budućnosti koju možemo da zamislimo, država kao institucija neće nestati. Realno je da će se transformisati, ali na državu još dugo moramo računati. Bihevioralno, moral koji zahteva ekstremni idealizam nije ono što se može očekivati da će se i dogoditi, nije upotrebljivo zagovarati nešto što je veoma udaljeno od realno mogućih postupaka i ponašanja aktera. Mi ćemo se uvek više brinuti za dobrobit sugrađana nego za stanovnike u udaljenoj Aziji pogođene katastrofom cunamija, mada ćemo se saosećati sa njima i uputiti pomoć, ali nećemo biti spremni na velike i trajne žrtve na koje bi bili kada bismo „mi“ bili ugroženi. To ne znači da sve što države rade, zato što je realno da postoje i teže da se održe, jeste u redu i da ne treba da bude kritikovano, ali znači da se uvek mora balansirati između idealnog i izvodljivog, između onoga što treba i onoga što može, uz napomenu da je „izvodljivo“ takođe vrlo sporno, promenljivo i umetnuto u kontekst. Odgovornost idealista je da postave cilj i mere izvodljivost u vremenu kako bi se približavali cilju, ali da ne izgube iz vida realnost. Važno je, dakle, da kod jednog teorijskog pitanja koje ima značajne praktične implikacije, i to kako na unutrašnjem, tako i na međunarodnom planu države, idealistički argumenti ne postanu irelevantni zbog svog akademizma u pežorativnom smislu te reči. To nikako ne znači da, ako od dva zla izaberemo manje zato što je to jedino bilo moguće, mi treba da mislimo da smo izabrali dobro. Idealistički argumenti upravo tome služe - da budu nezavisni od konkretnosti, da ocenjuju i procenjuju realnost u odnosu na najsvetlije ideale i da nas podsete da ne treba da odustajemo samo zato što baš mi nismo u stanju da dovedemo do radikalne transformacije sveta.

MIGRACIJE BEZ GRANICA

Razmotrimo sada taj potencijalni svet budućnosti, svet otvorenih granica; dakle, ne još uvek *svet bez granica* već *svet migracija bez granica*, u kome se efektivno poštuje pravo na slobodu kretanja, danas suštinski nepostojeće za većinu stanovnika planete Zemlje. Do ovog sveta, ostvarenja ovog scenarija, moglo bi se doći metodom multilateralne saradnje država.²⁵⁴ Naravno, teško je na svetskom nivou postići takav sporazum koga bi ratifikovale

254 Unilateralna otvorenost nije verovatna i potencijalno je opasna. Bilo koja zemlja koja bi otvorila svoje granice mogla bi postati žrtva ostalih država koje bi tu činjenicu lako mogle zloupotrebili - izbacivanjem iz svojih zemalja svih onih koji urušavaju socijalnu koheziju: etničkih manjina, nepoželjnih migranata, nezaposlenih, političkih protivnika, zatvorenika, mentalno obolelih i ljudi smeštenih u staračkim domovima (Weiner, 1996: 173).

sve države sveta, ali uzmimo da je to nešto što nije nemoguće i da se dogodi jednoga dana. Taj međunarodni sporazum regulisao bi upravljanje migracijama. *Upravljanje migracijama* ili *menadžment migracija* jeste izraz koji se sve češće čuje i koji je pogodan zbog svoje relativne neutralnosti prema pitanju šta to upravljanje zaista znači – da li je upravljanje bolje rešenje od slobodnog kretanja (jer upravljanje, usmeravanje, znači i svojevrsnu *kontrolu* migracija) ili je tek privremeni korak ka apsolutnom ostvarenju slobodnog kretanja. Koncept upravljanja je važan zato što implicira da je problem imigracije, kako je to ispravno uočila Saskia Sasen, „zapravo više problem uprave nego što je kriza” (Sasen, 2004: 79).

Na viziju sveta otvorenih granica reaguje se paničnim strahom od opšteg haosa i masovne invazije siromašnih u bogate zemlje. Međutim, prema Međunarodnoj organizaciji za migracije, trenutno se migrantima smatra 191 milion ljudi širom sveta, što čini tek 3% svetske populacije. Iako se broj migranata uvećava svake godine, treba uzeti u obzir da se uvećava i broj stanovnika na svetu uopšte.²⁵⁵ Naravno, ako bi se granice otvorile, mogli bismo očekivati da se ovaj broj znatno uveća, ali i da se u jednom trenutku stabilizuje. Da se razumemo, mi možemo samo da pretpostavljamo šta bi se desilo, a ne i sa sigurnošću da znamo, ali, ako pogledamo primer Evropske unije, videćemo da je svako novo proširenje (mislimo ponajviše na proširenja iz 1981. i 1986. godine kada su članice EU postale Grčka, Španija i Portugalija) bilo praćeno strahovima od masovnih migracija, a koje se, kako se ispostavilo, nisu dogodile (Pécoud and Guchteneire, 2005: 13). Još veći strahovi pojavili su se sa proširenjem na istok iz 2004. godine i čuvenim pričama o poljskom vodoinstalateru, te su mnoge zemlje imale privremene restrikcije mobilnosti građana tzv. nove Evrope. Ovi strahovi su aktuelni i kada se govori o Turskoj kao mogućoj članici EU. Oni nisu neopravdani, može se očekivati da će mnogi ljudi u traganju za boljim životnim prilikama pokušati da uspeju negde drugde, gde im se čini da ima više šansi, da sunce lepše sija ili da je trava zelenija, ali i da će se mnogi vratiti kući razočarani. Primer EU možda nije sasvim adekvatan, jer je pretpostavka članstva ispunjenje mnogobrojnih uslova koji bi zemlju trebalo da u izvesnom smislu učine perspektivnijom, te konsekventno i privlačnijom za građane da u njoj ostanu. Naravno, velike su razlike u razvijenosti zemalja članica. Podsetimo se Rolsa: “Glad je neretko posledica političkih neuspeha i nepostojanja pristojnih vlada” (Rols, 2003: 19). Dakle, odgovorna vlada i zdrava socijalna politika trebalo bi da rešavaju pitanje emigracije smanjujući ga na najniži nivo.

S druge strane, postoji razvojna strana priče o migracijama iako treba biti realan – migracije neće same po sebi iskoreniti siromaštvo i lansirati razvoj, ali jesu jedna od opcija u ovom velikom zadatku. Međutim, mora se iznova i iznova naglašavati da se sloboda kretanja sastoji iz dve slobode: slobode mobilnosti (slobode da se putuje) i slobode emigracije. Sloboda mobilnosti je važan moralni princip koji treba da se prizna kao osnovno moralno i legalno ljudsko pravo, ali nezavisno od pitanja siromaštva i distributivne pravde. Sloboda emigracije je obezbeđena mnogim konvencijama, ali ostaje neefektivna bez mogućnosti imigracije, ulaska u drugu zemlju. Države imaju moralnu obavezu da dozvole ljudima ulazak dok god one ne mogu da obave minimalne dužnosti kojima bi se

255 Najznačajnije migracije su i dalje unutrašnje, a ne međunarodne. Glavni razlog za to je Kina unutar koje milioni i milioni stanovnika migriraju iz jedne provincije u drugu.

garantovala osnovna ljudska prava na bezbednost i opstanak za sva ljudska bića, nezavisno od njihove nacionalnosti. Kimlika smatra da, ako države ispune svoje dužnosti prema međunarodnoj pravdi, onda je dozvoljeno da regulišu pitanje imigracije u cilju očuvanja posebne nacionalne zajednice (Kymlicka, 2001: 271). Bader, međutim, ostaje pri tome da je redistributivna globalna pravda konzistentna sa pravedno otvorenim granicama. Mi se u potpunosti slažemo sa tim. Jer ako bi globalna pravda bila zadovoljena, najvažniji motiv migracija, ekonomski, bio bi u redukovanoj meri da bi mnogi strahovi vezani za migracije proporcionalno bili smanjeni. Ali, ljudi bi se i dalje kretali. „Može se pretpostaviti da, osim ako neko traži avanturu ili jednostavno želi da vidi svet, ljudi neće tek tako napustiti svoje domove i zemlju bez nekog prinudnog razloga”.²⁵⁶ Ali, čak iako ljudi ne beže od rata, gladi, političkog progona, humane katastrofe ili elementarne nepogode, nego jednostavno žele tek da vide svet ili da promene život, promene mesto i zemlju boravka u koje ih je slučaj, a ne izbor smestio - ljudi na to treba da imaju pravo. Pravo po osnovu zajedničke svojine nad planetom Zemljom.

Svet u kome se može migrirati bez granica radi ostvarenja prava svake osobe na pristojan život, koji obuhvata slobode, sredstva, prilike i posebne veze sa drugim ljudima, moralno je poželjan. Međutim, ovakav svet mogao bi i da ukloni mnogobrojne opasnosti kojima se izlažu iregularni migranti. Naime, istorija je pokazala da su sve granice bile manje ili više porozne. Ljudi koji žele po svaku cenu da imigriraju, uvek nađu način. Iregularna imigracija je ogroman problem, ne samo za državu domaćina i njenu suverenost i bezbednost, već još više za ljudsku bezbednost samih migranata koji se bez validnih dokumenata nađu na određenoj teritoriji. Oni mogu biti žrtve već prilikom samog pokušaja da uđu u zemlju na opasne i rizične načine. Prema izjavi generalnog sekretara UN iz 2002. godine, preko 3 000 migranata je nastradalo između 1997. i 2000. godine u pokušaju da stigne u Evropu preko gibraltarskog moreuza.²⁵⁷ Otvaranjem granica krijumčarenje ljudi bi prestalo da bude opcija, dok bi trgovina ljudima naizgled dobila vetar u leđa.²⁵⁸ Međutim, trgovina ljudima nije uvek međunarodni fenomen jer se dešava i unutar iste zemlje, tako da se granice i ne moraju prelaziti. Dalje, dobar deo žrtava trgovine ljudima zapravo ima legalna dokumenta (na stranu to što mnoge žrtve pri prelazu granice još uvek nisu svesne da su žrtve), te granična policija, čak i uz sumnju da se nešto ilegalno dešava, zapravo nema nikakva prava da (potencijalne) žrtve ne propusti preko granice. Borba protiv organizovanog kriminala i borba protiv korupcije su mnogo bolji metodi obračuna sa ovim kriminalnim aktivnostima, dok je ono što se dešava na granicama samo delić slagalice. Prokrijumčareni ljudi, kad se već na teritoriji zemlje nađu bez potrebnih dokumenata, da bi vratili dug krijumčarima, često završe kao žrtve trgovine ljudima ili prisilnog rada. Žrtve trgovine ljudima, koje su legalno ušle u zemlju, ubrzo ostaju bez

256 Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, UNHCR, HCR/IP/4/Eng/REV.1, Chapter 1, article 39.

257 United Nations, Economic and Social Council, E/CN.4/2002/NGO/45.

258 U Moldaviji dobar deo stanovništva ima dvojno, moldavsko i rumunsko državljanstvo, tako da je bezvizni režim za nosioce rumunskog pasoša olakšao putovanje devojaka iz Moldavije, žrtava seks-trafikinga, ka Zapadnoj Evropi.

pasosa i dokumenata i bivaju zaplašene svojim ilegalnim statusom u stranoj zemlji. Iregularnim imigrantima se, kao ljudskim bićima, moraju garantovati minimalna ljudska prava; međutim, nemajući legalna dokumenta, oni imaju poteškoće da ih vrše. Uz to, na njih se ne odnosi čitav set prava kojima su legalni migranti obuhvaćeni, a koji se ubrzano uobličava u tzv. *međunarodno migraciono pravo*. Otvaranjem granica mogle bi se izbeći mnogobrojne opasnosti za ove ljude. Uostalom, pokazalo se da, ako vlada spreči ulazak za jednu kategoriju, ukoliko vlada onemogućiti ljude da u što većem broju ulaze legalno, broj ulazaka se povećava u drugoj kategoriji, kategoriji iregularnih migranata. Postoji još jedan važan dodatak – argument *cirkularne migracije*. Kada ne bi tako komplikovano bilo ulaziti i izlaziti, mnogi ljudi bi češće cirkulisali između zemlje emigracije i zemlje imigracije. To bi imalo svoje pozitivne razvojne efekte i takođe bi omogućilo da se zapravo neki ljudi češće vraćaju u zemlju porekla, pa možda čak i potpuno. Ovako, kad se jednom negde uđe, pogoto na neregularan način, ljudi se silno plaše da tu zemlju napuste, jer možda nikada više neće uspeti da se vrate natrag. Ogroman broj iregularnih migranata je zapravo ostao u nekoj zemlji nakon isteka vize dobijene na legalan način.

Migracije bez granica učinile bi razliku između azilanata i izbeglica, s jedne, i ostalih kategorija migranata, s druge strane, beznačajnom. To bi njih, naizgled, lišilo zaštite. Međutim, postojeće stanje često ugrožava položaj pravih azilanata, jer se dugo proverava da li su oni zapravo ekonomski migranti. Ti ljudi žive u posebnim centrima za azilante, nemaju prava da rade i zaista otpočinu novi život, a mogu proći godine i godine dok se njihov status ne utvrdi. Tako se ugrožava samo pravo na azil.

Rekli smo da bi se do ostvarenja scenarija migracija bez granica moglo doći metodom multilateralne saradnje država, ali i da je to u skorije vreme teško zamislivo na globalnom nivou. Nije, međutim, nezamislivo da se do toga dođe korak po korak, najpre na regionalnom nivou, i Evropska unija je najbolji primer kako to može da izgleda. Ukinuvši unutrašnje granice, a učvrstivši spoljašnje, EU je omogućila svojim državljanima slobodu kretanja i nastanjanja bez presedana (čuvane su četiri slobode – protok robe, usluga, kapitala i ljudi), ali je zato politika prema ostalima koji nisu državljani EU postala znatno restriktivnija, došlo je do zatvaranja granica i njihove strože kontrole. „Tvrđava Evropa” produkt je, posmatrano u svetlu teorija međunarodnih odnosa, liberalizma unutar unutrašnjeg tržišta, a realizma van njega. „Isuviše mnogo liberalizma može dovesti do deficita kontrole i umanjiti suverenitet država i, na kraju, unutrašnju bezbednost; isuviše mnogo kontrole može potkopati norme međunarodno priznatih ljudskih prava i liberalnog principa slobode kretanja” (Lavenex, 2001: 26).

Afrika je imala dugu istoriju slobodnog kretanja i migracija, ali je to zaustavljeno kolonizacijom i iscrtavanjem neadekvatnih granica. Danas ima inicijativa i neodređenih pokušaja da se promovise slobodno kretanje, a Afrička unija je čak predložila uvođenje jedinstvenog afričkog pasosa. U Latinskoj Americi postoji MERCOSUR (Argentina, Brazil, Paragvaj i Urugvaj), koji, u principu, teži promociji slobodnog kretanja, dok čuvena NAFTA predstavlja najjasniji primer diskontinuiteta između kretanja robe i usluga, sa jedne, i ljudi, sa druge strane. Mogućnost slobodnog protoka ljudi u ovom ugovoru nije ni razmatrana. Azija je takođe još uvek daleko od neke značajnije saradnje po tom pitanju. Da li će i kada ovi kontinenti ili njihovi regioni slediti primer EU i postići slične

rezultate, rano je prognozirati. Ipak, važno je biti svestan i mogućih neželjenih efekata regionalnih sporazuma. Oni bi mogli da održavaju postojeće svetske nejednakosti na drugom, regionalnom nivou, i da ne dozvoljavaju prelivanje ljudi (nejednakosti) iz jednog regiona u drugi (Pécoud and Guchteneire, 2005: 20-22).

Vratimo se još jednom Volceru – on je svestan da se društvena dobra dele, raspodeljuju i razmenjuju i preko političkih granica. „Politička zajednica nije samodovoljan distributivni svet: samo je svet u celini samodovoljan distributivni svet, a savremena naučna utopija nas poziva da razmišljamo o vremenu kad čak i to neće biti tačno“ (Volcer, 2000: 56). Jedina verovatna alternativa političkoj zajednici je samo čovečanstvo, cela zemljina kugla. Zajednica koja uključuje sve muškarce i sve žene morala bi da ima zajednička značenja i distributivna rešenja za ove ljude. Ali, i kad bi se postigao takav hipotetički sporazum, on ne može biti nametnut bez slamanja političkih monopola postojećih država i centralizujuće moći na globalnom nivou (Volcer, 2000: 58).

Migracije bez granica ili *otvorene granice* obično se smatraju nerealnim, ali scenarijem sa moralno poželjnim efektima. Međutim, etička dimenzija nije i jedino na šta ovaj scenario odgovara. Sve više se može naći ekonomskih i bezbednosnih argumenata koji idu njemu u prilog. Mnogo komplikovanija su pitanja usklađivanja teorije imigracije sa kosmopolitskom socijalnom pravdom uz neodricanja od vrednosti demokratije, koja bi lako mogla da se nađe u opasnosti sa svim transformacijama koje trpi država. Ali, to je već novo aktuelno pitanje na agendi političkih teoretičara.

LITERATURA

- Arent, Hana (1998), *Izvori totalitarizma*, Feministička izdavačka kuća, Beograd
- Bader, Veit (2005), *The Ethics of Immigration*, Constellations, Vol. 12, Issue 3, pp. 331-361
- Blake, Michael, and Risse, Matthias (2006): *Is There a Human Right to Free Movement? Immigration and Original Ownership of the Earth*, dostupno na: <http://ksgnotes1.harvard.edu/Research/wpaper.nsf/rwp/RWP06-012>
- Carens, H. Joseph (1987), *Aliens and Citizens: The Case For Open Borders*, Review of Politics, 49 (2), 250–73.
- Carens, H. Joseph (1996), *Realistic and Idealistic Approaches to the Ethics of Migration*, International Migration Review, Vol. 30, No. 1, Special Issue: Ethics, Migration, and Global Stewardship, pp. 156-170, published by: The Center for Migration Studies of New York, Inc
- Carens, H. Joseph (2003), *Who Should Get in? the Ethics of Immigration Admissions*, Ethics & International Affairs, Vol. 17
- Cole, Phillip (2000), *Philosophies of Exclusion: Liberal Political Theory and Immigration*, Edinburgh: Edinburgh University Press
- Isbister, John (2001), *Give Higher Priority to Refugees*, Center for Immigration Studies, dostupno na: <http://www.cis.org/articles/2001/blueprints/isbister.html>
- Jordan, Bill, and Duvell, Franck (2003), *The Boundaries of Equality and Justice*, Polity, Cambridge
- Kant, Imanuel (1995), *Većni mir*, Gutembergova galaksija, Beograd-Valjevo
- Kimlika, Vil (2002), *Multikulturalno građanstvo*, Centar za multikulturalnost, Novi Sad

- Kymlicka, W. (2001), *Territorial Boundaries: A Liberal Egalitarian Perspective*, in D. Millerand and S. H. Hashmi (eds), *Boundaries and Justice: Diverse Ethical Perspectives*. Princeton NJ: Princeton University Press, pp. 249–75.
- Lavenex, Sandra (2001), *Migration and the EU's new eastern border: between realism and liberalism*, in *Journal of European Public Policy* 8 (1), 24–42, 2001.
- Meilaender, Peter C. (1999), *Liberalism and Open Borders: The Argument of Joseph Carens*, *International Migration Review*, Vol. 33, No. 4, pp. 1062–1081.
- Miller, David (2005), *Immigration: The Case For Limits*, in A. I. Cohen and C. H. Wellman (eds), *Contemporary Debates in Applied Ethics*. Oxford: Blackwell, pp. 193–206
- Pecoud, Antoine, and Guchteneire, Paul De (2007): *Migration Without Borders: Essays on the Free Movement of People*, UNESCO Publishing, Berghahn Books.
- Risse, Matthias (2008), *On the Morality of Immigration*, dostupno na: <http://ksgnotes1.harvard.edu/Research/wpaper.nsf/rwp/RWP08-007>
- Rols, Džon (1998), *Teorija pravde*, Službni list SRJ, Beograd, CID, Podgorica
- Rols, Džon (2003), *Prava naroda*, Alexandria Press, Nova srpska politička misao, Beograd
- Sasen, Saskia (2004), *Gubitak kontrole? Suverenitet u doba globalizacije*, Beogradski krug, Beograd
- Seglow, Johnatan (2005), *The Ethics of Immigration*, *Political Studies Review*, Volume 3, Issue 3, 317–334
- Volcer, Majkl (2000), *Područja pravde*, Filip Višnjić, Beograd
- Weiner, Myron (1996), *Ethics, National Sovereignty and the Control of Immigration*, *International Migration Review* 30(1): 171–197.

Biljana Đorđević

ETHICS OF IMMIGRATION

Abstract

Globalization proved to be a strong challenge to sovereignty but the state still does not waive its competences in the field of immigration control. This essay aims to present early works of political theoreticians in the field of ethics of immigration – most of all Michael Waltzer who speaks in favour of collective right of states to control the entry of people and Joseph Carens who defends the open borders principle. Even without challenging the general right of state to immigration control, one can speak about moral obligation of admitting certain categories of non-citizens which liberal-democratic states should meet. On the other hand, no strategy of membership control can be consistent with central liberal principles according to which every person have equal moral value. At the end, the essay considers potential world of migration without borders and some of positive implications of such scenario.

Key words: immigration, freedom of movement, Waltzer, Carens, closed and open borders